

REGINA GRÜTER, AUTEUR *STRIJD OM GERECHTIGHEID*

'IK BLIJF ME VER

Haar ouders leerden elkaar kennen in de oorlog en die oorlog heeft altijd een rol gespeeld in het leven van Regina Grüter. Eerst door de verhalen van haar ouders, en na haar studie door haar werk. Grüter was onderzoeker voor de Commissie Scholten, werkt bij het NIOD en heeft onlangs het boek *Strijd om gerechtigheid* geschreven.

FAMILIE

Mijn vader zat in het verzet. Ik heb genoeg verhalen gehoord van mijn ouders. Over het verzet, over de manier waarop ze elkaar hebben leren kennen, over hun emigratie in 1952 naar Australië waar ik ook ben geboren, over de terugkeer naar Nederland, maar het verhaal over Putten vertelde mijn vader me pas een jaar of vijftien jaar geleden. Op 2 oktober 1944 zijn alle mannen in Putten opgepakt. Een represaillemaatregel van de bezetter. Mijn vader was toevallig daar, werd gearresteerd, maar aan het eind van de dag vrijgelaten. Die mannen zijn naar Duitsland gebracht waar ze zware dwangarbeid moesten verrichten. Bijna niemand is teruggekomen.

De oorlog heeft altijd wel een rol gespeeld in mijn leven. Ik ben geschiedenis gaan studeren, moderne geschiedenis, waarin slechts één werkcollega over de Tweede Wereldoorlog zat, maar ik was toen allang geïnteresseerd. Voor mijn werk heb ik diverse kampen bezocht: Vught, Amersfoort, Sobibor, Auschwitz. Al die kampen worden steeds toeristischer, mensen maken selfies. Ik heb daar moeite mee, maar aan de andere kant moet de herinnering levend blijven.

COMMISSIE SCHOLTEN

Vijftig jaar na de oorlog is in Amerika met de zogenoemde *restitution movement* opnieuw discussie ontstaan over het rechtsherstel. De Amerikanen dachten dat hier geen rechtsherstel had plaatsgevonden, terwijl er al veel werk was verzet. Uiteindelijk stelde de overheid hier een vijftal onderzoekcommissies in om de roof en het rechtsherstel na de Tweede Wereldoorlog te onderzoeken. Ik werd door professor Klein gevraagd om voor de commissie Scholten (financiële tegoeden) te gaan werken en me te richten op de verzekeringstegoeden. Ik had geen enkel verstand van verzekeringen, maar uiteindelijk ging het vooral om de systematiek. Ik heb geen moment getwijfeld en zei ja. Mijn onderzoek begon bij het Verbond en al snel kon ik bij diverse verzekeraars in de archieven duiken. Overal gingen deuren voor me open. Ik ben in het archief van Nationale-Nederlanden begonnen.

STRUCTUUR AANBRENGEN

Het werk was ontzettend ingewikkeld, in meerdere opzichten. Praktisch gezien was het vooral lastig dat ik als het ware in het midden begon. Ik had polissen, verslagen, polisnummers, namen, brieven van Liro aan verzekeraars, brieven van verzekeraars aan Liro, maar miste bij dat alles de kop en de staart. Ik ben, samen met een fantastische assistente, begonnen met het aanbrengen van structuur. We zijn heel simpel aan de hand van de datum de diverse stukken gaan plaatsen in de tijd. Dat was zwaar werk. Veel wisten we al, maar nu kregen we vreselijke brieven van Liro onder ogen, en lijsten met namen, heel veel namen. Daarnaast was er veel discussie in de media. Sommigen riepen meteen dat verzekeraars fout waren, maar ik was onderzoeker. Dat oordeel was niet aan mij, maar natuurlijk voelde ik wel de druk. Ik mocht als onderzoeker van de commissie bijvoorbeeld niet met Ronnie Naftaniel (toenmalig bestuurder van het Centraal Joods Overleg) spreken, terwijl hij overal opdook: op televisie bij Nova, in krantenartikelen, op de radio. Ik wist nauwelijks waarop hij zijn beweringen baseerde. Ik kon dat eerst niet rechtstreeks aan hem vragen, later heb ik gewoon contact met hem opgenomen. Scholten vond eigenlijk dat wij de roof niet hoefden te onderzoeken. Het ging om het rechtsherstel, zei hij dan. Maar ik wilde een degelijk rapport opleveren, ik wilde beide: als je het rechtsherstel wilt onderzoeken, moet je wel weten wat er is geroofd.

BOEK

Ik heb het boek graag willen schrijven, omdat ik het gevoel had dat het niet af was. Het onderzoeksrapport ging over de systematiek, niet over de mensen. Uiteraard ontkom ik niet aan het

FOTOGRAFIE: IVAR PEL

WONDEREN'

rechtsherstel, maar naast de juridische en financiële aspecten wilde ik het menselijke aspect erbij betrekken. Als eerste ben ik nog eens heel secuur naar het onderzoeksrapport gaan kijken en heb ik geselecteerd wat ik wel en wat niet in mijn boek wilde opnemen. Vervolgens ben ik gaan lezen, over de juridische kanten en de wetgeving. En ik ben gaan schrijven. Na een paar maanden had ik deel 1 en deel 2 af en ben ik met de research begonnen voor deel 3.

VERBIJSTEREND

Toen ik aan mijn boek begon, wist ik wat ik kon verwachten. En toch? De bezetter heeft bijna 30.000 polissen geregistreerd. Ga het maar eens doen, met carbonvelletjes en al. Ik vind het ongelooflijk hoe ver de bezetter heeft kunnen gaan. Dat je zelfs aan toekomstige tegoeden denkt en daar zoveel moeite voor doet, vind ik verbijsterend. Mensen sluiten een verzekering af voor later, voor de studie van een kind of voor het pensioen.

Eerst mag je als Jood alleen op bepaalde plekken wonen, vervolgens mag je niet op een bankje in het park zitten, daarna mag je alleen op bepaalde momenten boodschappen doen en dan worden ook nog al je bezittingen afgepakt. Huiveringwekkend en hoewel ik veel van dat soort documenten heb gezien, blijf ik ook een gevoelig type. Ik zie mensen voor me en heb de nodige nare dromen gehad. Als ik de verhalen lees, krijg ik er soms letterlijk kippenvel van. Ik denk ook dat dat goed is. Als historica moet ik me blijven verwonderen.

ROL VERZEKERAARS

In het boek wordt ook de rol van verzekeraars uitgediept. Ik vind dat je die rol moet zien zoals je ook de rol van andere organisaties beoordeelt. Er is veel geroepen dat verzekeraars zich hebben verrijkt. Nou, dat viel wel mee hoor. Ze hebben zich, net als anderen, aan de realiteit van de bezetting aangepast. In sommige gevallen heeft een rechter geoordeeld dat een verzekeraar te willig is geweest, maar er zijn er ook die de boel zo lang mogelijk hebben gerekt.

En er zijn voorbeelden van verzet. Zo'n Centrale bijvoorbeeld die honderden polissen heeft achtergehouden. Al met al kun je concluderen dat verzekeraars zich tijdens en na de oorlog formalistisch hebben opgesteld, maar later veel hebben gedaan om het te herstellen.

AMERIKA

Aegon was rond de eeuwwisseling overduidelijk de gebeten hond in Amerika. Het concern was een belangrijke speler op de internationale verzekeringsmarkt en had in de VS grote belangen. Daardoor was het een mooi doelwit voor chantage van de Amerikaanse toezichhouders en kreeg het te maken met een boycotdreiging van het World Jewish Congress.

Het ergste vind ik dat de meeste partijen in Amerika geen enkel oog hadden voor de realiteit. Alle informatie die ze kregen, hebben ze genegeerd. Er was één document, uit 1946, van een Amerikaanse consul en dat was hun waarheid. Alles wat daarna is gebeurd en alle documenten waaruit blijkt wat er aan rechtsherstel in ons land heeft plaatsgevonden, vond geen genade. Het hielp niets. Amerikanen zijn moralistisch.

NEDERLANDS VOORBEELD

Uiteindelijk heeft ons land en onze oplossing, met de Stichting Individuele aanspraken Sjoa, wel als voorbeeld gediend. Een aantal leden van de commissie Eagleburger, waarover ik in deel 3 schrijf, heeft er zelfs voor gepleit om het Nederlandse voorbeeld te volgen, maar er zijn ook weer veel Amerikanen niet tevreden over het werk van die commissie.

Het zou mij niet verbazen als de discussie straks in Amerika weer opnieuw oplaait. We moeten alleen oppassen dat niet iedere generatie hetzelfde gaat doen. In die zin ben ik blij dat het nu allemaal geboekstaafd is en wie weet duik ik nog eens in de Amerikaanse cultuur. Ik zou graag mijn vinger erachter krijgen waarom ze de moralistische rol hebben opgeëist die ze hebben gespeeld.' <

'ONGELOOFLIJK
HOE VER
DE BEZETTER
HEEFT
KUNNEN
GAAN'